

Prof. Dr.
Fikret Türkmən
Kitabı

Ege Üniversitesi
Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü

PROF. DR. FIKRET TÜRKMEN KİTABI

Editörler

Prof. Dr. Alimcan İNAYIT – Prof. Dr. Zeki KAYMAZ

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Metin EKİCİ
Prof. Dr. Turan GÖKÇE
Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN
Prof. Dr. Nadim MACİT
Prof. Dr. Yüksel SAYAN
Yrd. Doç. Dr. Pınar FEDAKAR
Ars. Gör. Dr. Ferah TÜRKER

Dizgi

Ars. Gör. Bülent AKIN
Ars. Gör. Mustafa DUMAN
Ars. Gör. Ahmet KESKİN

Kapak Tasarımı

Levla DURUKAN

Kapak Resmi

Mertcan AKAN

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 18679

Basım Yeri

Ege Üniversitesi Basımevi
Bornova, İzmir
Tel: 0232 388 10 22 / 20 66
e-mail: basimmd@mail.ege.edu.tr

Baskı: Haziran 2012

ISBN: 978-605-63181-0-7

ÖZKER YAŞIN VE HÜSEYİN CAVİD'İN ESERLERİNDE VATAN TEMASI*

Mustafa YENİASIR**

Türk edebiyatında önceden beri mevcut olan vatan kavramı ve buna bağlı olarak vatan sevgisi ile millet sevgisi, hem Kıbrıs Türk edebiyatının, hem de Azerbaycan edebiyatının en önemli temalarındandır.

Türk insanı ülkesine kutsal bir değer vermiş onu sevmiş ve vatan olarak tanımlamıştır. Eski Türklerde vatan sevgisi çok kuvvetli idi. Hiçbir Türk vatani için hayatını ve en sevdiği şeyleri feda etmekten çekinmezdi. Çünkü Türkler için vatan, Gök Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesidir: "Türk sadece yaşadığı yeri değil, onun üzerindeki semayı da kendisinin bilmıştır. Onun için Türk'ün kendisine mahsus bir Tanrı'sı, Gök Tanrı'sı var kabul edilmiştir." (Baykara 2001: 54)

Bir toprak parçasının, bir coğrafyanın vatan olması önemlidir. Ancak yalnızca belli topraklar uğrunda can vermekle vatan sahibi olunmaz. Aynı zamanda üzerinde yaşadığımız bu toprakları, milli kültür değerlerimiz ve medeniyet eserlerimiz ile tamamlamamız gerekir. Yani yaşanan topraklar üzerinde milli kimliğimizin izlerini taşıyan eserler meydana getirilmelidir. Ülke üzerinde ortaya koyduğumuz eserler ve kültürel değerlerimiz, bu toprakların bizim vatanımız olduğunu gösteren önemli delillerdir.

Ziya Gökalp vatani, milli kültür olarak tanımlamış ve vatan sevgisinin milli vazifelerden ve milli ideallerden doğduğunu belirtmiştir. Gökalp, gerçek vatanın sadece üzerinde yaşanan toprak olmayacağını, asıl olanın kültürel değerler olduğunu söyler ve üstünde yaşanan toprağın ancak ona zarf olduğunu savunur.(Gökalp 1972: 89-90) Vatan sevgisi milli duyarlılığı ön planda tutan şairlerin işledikleri ortak temalardan biridir. Nitekim hem Özker Yaşın'ın, hem de Hüseyin Cavid'in eserlerinde bu temayı açık bir şekilde görmekteyiz.

Kıbrıs Türk edebiyatında özellikle 1955-1960 yılları arasında söz konusu tema etkili bir şekilde kullanılmıştır. Oğuz Kusetoğlu, Urkiye Mine Balman, Orbay Deliceirmak, Süleyman Uluçamgil gibi isimler, eserlerinde bu yıllarda verilen bağımsızlık mücadelesini dile getirmişlerdir: "1955-1960 yılları adadaki iki farklı toplum arasında başlayan çatışmalar ve zaman içerisinde giderek şiddetlenen sıcak savaşlar, kısa süre içerisinde edebiyata konu olur." (Atun 2009: 31)

* Çalışma, II. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi'nde sunulmuş ancak basılmamıştır.

** Dr., Yakın Doğu Üniversitesi, KKTC, Lefkoşa. myeniasir@neu.edu.tr

“Ziyasız ufuklarda gün güneşi gözlerin,
Bir vatan kurtarmanın gururuyla dağlanmış,
Vur aslan Mücahit'im. Kıbrıs Türkü için vur!...
Budunumun namusu, namı sana bağlanmış...”(Serdar 1966: 100)

Bu dönemde kalemiyle ulusal bağımsızlık mücadelesine destek veren sanatçılar arasında Özker Yaşın'ın ayrı bir yeri vardır. Yaşın, Anadolu'da Millî Edebiyat dönemi içerisinde yetişen bazı sanatçıları da okumuş, onları anlamış ve kendisine örnek almıştır. “Nevzat ve Ben III” isimli eserinde şairin, kendisini Kıbrıs Türklerinin Mehmet Akif Ersoy'u olarak görmesi bizim söylediklerimizi doğrular niteliktedir: “1950–1952 yıllarında Kıbrıs'a dair yazdığım ilk şiirler adanın Türkler tarafından fethiyle ilgili konuları işliyordu. Sömürge idaresi altında ulusal duyguları köreltilmeye çalışılan Kıbrıs Türklerine, İstiklâl Marşı şairimizin deyişiyle 'kahraman ırkımızın' kuvvetini ve haşmetini duyurmaya çalıştım.”(Yaşın 2004: 96)

Türk edebiyatında Atatürk şairi olarak bilinen Behçet Kemal Çağlar'ın da, şairi Mehmet Emin Yurdakul'a benzetmesi, Özker Yaşın'ın Millî Edebiyat dönemi sanatçılarını iyi anladığının bir göstergesidir: “Bazı şairler de vardır ki beni hem sanat zevkim, hem de memleket sevgim bakımından aynı derecede etkiler ve coştururlar. Mohaç Türküsünü okuduğum zaman Yahya Kemal, Bülbül'ü okuduğum zaman Mehmet Akif, Bırak Beni Haykırayım'ı okuduğum zaman Mehmet Emin ve bütün koçaklamalarıyla Köroğlu... İşte sen bu cins şairlerin en gençlerinden birisin Özker.”(Yaşın 2004: 659)

Yaşın, doğduğu topraklara yürekten bağlıydı. O, Kıbrıs Türk halkının çektiği sıkıntıların bilincindeydi. Şair, bu topraklarda özgürece yaşamak için geçmişi unutmamak gerektiğini biliyordu ve bunun için yapılacak ilk işin Anavatan Türkiye ile olan bağları güçlendirmek olduğunu düşünüyordu. Daha çok genç yaşta olmasına rağmen, bu konuda halkı bilinçlendirmek, Türkiye, Atatürk ve Kıbrıs sevgisini dile getirmek misyonunu yüklenmişti. Özker Yaşın, “Kıbrıs'tan Atatürk'e”, “Bayraktar Destanı”, “Mehmetçik Kıbrıs'ta”, “Kıbrıs Mektubu” ve “Kıbrıs Benim Vatanım – Tüm Şiirleri I” gibi şiir kitaplarında sözünü ettiği temaları başarılı bir şekilde işlemiştir:

“Ah neydi Anadolu toprağının görünüşü,
Neydi yüreğimdeki o tarifsiz heyecan,
Tam yedi yaşında bir çocuktum o zaman.
Fırlayıp yelkenlinin güvertesine,
Yumruklarımı şıktım. En gür sesimle:
'Vatanım!' diye haykırdım şöyle içten.”(Yaşın 1986: 14)

Kıbrıs Türk edebiyatı gibi Azerbaycan edebiyatı da siyasi olaylardan çok

fazla etkilenmiştir. Özellikle Azerbaycan siyasî ve sosyal hayatında etkili olan 1905 Manifestosu'nun ve 1920 Bolşevik ihtilâlinin edebiyat üzerinde de önemli etkilerinin olduğu bilinen bir gerçektir: "Tıpkı Batı'da olduğu gibi, Azerbaycan'da da XX. yüzyılın başlarında Hürriyet Manifestosu'nun bir sonucu olarak siyasî sahada görülen kargaşa, edebiyatta ve özellikle şiirde düzene karşı başkaldırının bir ifadesi olarak bazen hırçın ve hararetli çıkışlar, bazense bedbin, yalgın ve karamsar söylemler halinde yansımalarını bulmuştur."(Erol 2007: 198)

Azerbaycan'da ilân edilen 1905 Manifestosu genel itibariyle olumlu karşılanmıştır. Bu dönemden sonra Azerbaycan edebiyatında bir canlanma meydana gelmiştir. Bu gelişmelere paralel olarak edebiyat, İslâmcılık ve sosyalist akımların etkisiyle birlikte özellikle 1920 yılına kadar Anadolu'ya bağlı olarak Türkçülük temayülünün tesiri altına girmiştir.(Akpınar 1994: 71) Bu dönemde yüzünü daha çok Türkiye'ye çeviren edebiyat, Abdülhak Hamid Tarhan, Tevfik Fikret ve Halid Ziya Uşaklıgil gibi güçlü sanatçıların etkisinde kalmıştır.(Köprülü 1997: 147) İlân edildiği tarihte olumlu karşılanan Hürriyet Manifestosu, oluşan meclisin dağılmasıyla hayal kırıklığına dönüşecektir. Sözünü ettiğimiz bu olaydan sonra sanatçılar, ortaya koydukları eserlerde, oluşan bu karamsarlığı işlemişlerdir. Bu yıllarda özellikle Füyuzat ve Molla Nasreddin dergileri etrafında birleşen aydınlar, milli duyarlılığı ön plana çıkaran eserleriyle dikkat çekmişlerdir. Celil Memmedguluzade, Memmed Said Ordubadi, Sâbir, Hüseyinzade Ali Turan gibi isimler, toplumun sorunlarıyla yakından ilgilenmişler ve bu sorunların yarattığı acıları yüreklerinde hissetmişlerdir:

"Bilir misin cühefâ,
Ne ettiler vatana?
Ne koydular uyuya,
Ne koydular uyana."(Anar-Yavuz Akpınar 2000: 96)

Bu yıllarda toplum sorunlarına duyarlı yaklaşımıyla dikkat çeken bir diğer şair de Hüseyin Cavid'dir. Bir dönem Türkiye'de de bulunan ve burada şiirler yazan Hüseyin Cavid, kaleme aldığı ilk eserlerinde Abdülhak Hamid Tarhan ile Tevfik Fikret'in etkisi altında kalmıştır. Hüseyin Cavid'in bu dönemde yazdığı şiirler, ağır mazmunlar ve süslü hayallerle doludur: "Mezmun cehetinden heyecanlandırıcı hayaller, fevgelade, mücerred menevi seadet hesreti, forma cehetinden, terkipleri ile ağırlaştırılmış geliz dil bu şe'rlerin çohunun esas hususiyeti idi.

Cavid'in Türkiye'de ohuduğu illerde bele şe'rler yazması tesadüfi deyildi. Bu haman iller idi ki Türk edebiyatının parlak dövrü sayılan Tenzimat edebiyatı son künlerini yaşıyordu. Hele esrin evvellerinde Tenzimatçıların son edebi organı olan Serveti Fünun bağladılmışdı..."(Cefer 1960: 44) Hüseyin Cavid, özellikle 1907 yılından sonra Azerbaycan'da vatanperver bir şair olarak

tanınan, Mehmed Hadi'nin de etkisiyle (Cefer 1960: 45) eserlerinde vatan sevgisini lirik bir üslupla dile getirmiştir:

“Mayeyi-iftiharı her kişinin,
Veten uğrunda bezli-himmetdir.”(Cefer 1960: 46)

Hüseyn Cavid, eserleriyle ülkesine hizmet etmeyi bir görev bilmıştır: “Şairin 1909-cu ildə İstanbul'dan köndərdiyi bir mektub onun vətən hissini və yetənə hidmət ehtiraslarının konkretliyini daha aydın ifadə edir: ‘Gafgazin istigbalını İrana nisbətən daha ziyadə və parlaq körürəm... İndi esil megsəd vətənə hidmət, həm də layiqincə hidmət etməkdir.’ (Memmedli 1982: 7)

18. yüzüylün sonlarında Avrupa'da etkili olmaya başlayan Romantizm akımı, Victor Hugo ile birlikte büyük bir ün kazanmıştır. Söz konusu akım, insanın yaratma özgürlüğü önündeki engellere karşı durmuştur. Romantizm akımı insanın duygularını ve düş gücünü hayata geçirmesi gerektiğini savunmuştur. Romantizm sanatçıları, klasik sanatçıların akıl ve sağduyusunun karşısına, duygu, coşku ve hayali koyarak; lirik şiiri yeniden canlandırmışlardır. Millî kaynaklara önem veren romantik sanatçılar, millî tarihe dönüş, tarihten alınan olaylar ve kahramanlarla mazinin yüceltilişini edebî eserlerde bolca işlemişlerdir. Azərbaycan'a ise Romantizm, biri Türkiye'den, diğeri Rusya'dan olmak üzere iki koldan girmiştir. Türkiye'den, Azərbaycan edebiyatına giren Romantizm akımında Namık Kemal, Rıza Tevfik ve Abdülhak Hamid Tarhan'ın etkileri görülürken, Rusya aracılığı ile gelen akımda Victor Hugo, Bayron ve Puşkin gibi sanatçıların etkileri görülmektedir. Azərbaycan'da, özellikle Rusya yolu ile giren Romantizm akımı etkili olmuş ve Mehmed Hadi, Abbas Sehet ve Hüseyn Cavid gibi sanatçıların eserleriyle gelişmiştir.

Hüseyn Cavid, Romantizm akımının temsilcisi olarak tabiata ve millî kaynaklara yönelmiştir. Vatan temasını işlediği şiirlerinde geleceğe ümitle bakmak, isyankâr bir hitap ve duygu yüklü bir anlatım onun dikkat çeken özelliğidir:

“Olubdu qəlbimə hakim mənim mələli-vətən,
Başında şur ilə məskən salıb xəyali-vətən,
Vətən, vətən dəyərk hər diyarə səs salıram,
Düşərmə birçə dilimdəm mənim meqəli-vətən?
Vətən məhəbbətini əmr edibdi peyğəmbər,
Xoş ol kəsə ona həmdəm olub vüsəli-vətən...
Necün şərəfətini, fəxrini verib əldən,
Bu qədər yurduna biganədir ricalı- vətən?
Ürək dolubdu nədən, sanki qan piyaləsidir,
Tapıbdır əksini qəlbimdə bəlkə həli-vətən?
Zəmanə ötsə də möhnətli, qanlı qəlbimdən,
Əminəm, heç də silinməz bu ibtizali-vətən.

Tərəhhüm eylə mənə hühudî-səbə, çatdır,
Salamımı eşidə bəlkə növnəhali-vətən.
Gərəkdî əzm ilə, hümmətlə ittihad etmək!"(Abdulla – Cavid Turan 2003: 52)

Özker Yaşın romantik bir sanatçı olarak değerlendirilmemesine rağmen, vatan temasını işlediği şiirlerinde genel olarak Hüseyin Cavid ile benzer bir üslup kullanmıştır. Yaşın, özellikle 1 Nisan 1955 tarihinde Rum tedhiş örgütü EOKA'nın harekete geçtiği dönemden itibaren yaşananları şiirlerinde etkili bir şekilde anlatmıştır.

Şair, 27 Ocak 1958 olaylarını, 1963 yılında yapılan Kanlı Noel'i, 6 Ağustos 1964'te Dillirga bölgesinde yapılan soykırım girişimini ve 20 Temmuz 1974 Barış Harekati'nı anlatırken duygu yüklü bir üslup kullanmış; vatanın bir gün kurtulacağını düşünerek, gelecekte ümidini kesmemiştir:

"Bir ses geliyor,
Osman'ın kulağına derinden,
Bir ses: 'Kıbrıslı kardeşlerimiz' diyor,
Bir ses: 'Bekleyiniz geleceğiz' diyor,
And içiyor yüzbinler.
'Gerekirse öleceğiz,
Kıbrıs'ı böleceğiz' diye."(Yaşın 1960: 11-12)

Hüseyin Cavid, XX. yüzyıl Azerbaycan edebiyatının gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Hayatının bir bölümünü Türkiye'de geçirdiğinden dolayı, Pantürkizm ve Panturanizmle suçlanan ve sekiz yıl hapse mahkûm olan şair, eserlerinde vatan temasını sıklıkla işlemiştir. Şair, "Deniz Tamaşası" adlı şiirinde tanrıya, vatanını koruması için dua etmiştir.(Abdulla-Cavid Turan 2003: 64)

Batı edebiyatını daha iyi öğrenmek ve gözlerini tedavi ettirmek için bir dönem Avrupa'ya gönderilen Hüseyin Cavid, vatanından ve halkından ayrı kalmaya dayanamamış ve başına gelecekleri bile bile ülkesine dönmüştür. Cavid, kendisine Berlin'de kalmayı teklif eden arkadaşlarına, şu şekilde cevap vermiştir:

"Hər kəsin kəndi yurdu, kəndi evi...
Orda insan acıdan ölsə belə
Yenə xoşdur... Fəqət bu eldən-ələ
Qoşmanın sanki varmı mənası."

(Abdulla-Cavid Turan 2003: 168)

Aynı söylemi biz Özker Yaşın'da da görmekteyiz. Şair, "Kıbrıs-IV" isimli şiirinde doğduğu topraklardan şu şekilde söz etmiştir:

"Kıbrıs'ım, Yeşiladam, Memleketim,
En kutsal armağan ecdadımdan,

Seni nasıl bırakırım.

Ey şehitler yurdu vatan.”(Yaşın 1986: 20)

Özker Yaşın, doğduğu topraklara gönülden bağlı olan bir şairdir. Kıbrıs'ta olayların başladığı dönemde yetişmiş, kalemini halkının, haklı davasının emrine vermiştir. Bu doğrultuda eserlerinde Kıbrıs Türkü'nün çilesini, mücadelesini ve vatanperverliğini dile getirmiştir. Onun, “Canım Kıbrısım”, “Öneri”, “Akdeniz”, “Meserya Ovasında”, “Kıbrıs-I, II, III”, “Sen Kıbrıs Türkü” gibi şiirleri, “Bayraktar Türküsü”, “Zafer ve Bağış” isimli tiyatroları, “Girne'den Yol Bağladık” ve “Mücahitler” isimli romanları, vatan kavramını ve vatan sevgisi temasını başarılı bir şekilde işlediği diğer eserleridir.

Azerbaycan edebiyatında özellikle milli çizgide yazmış olduğu şiirlerle ve tiyatrolarla tanınan Hüseyin Cavid'in, eserlerinde yer verdiği en önemli temalardan biri vatan sevgisidir. Bilinçli bir milliyetçi olan sanatçı, tıpkı Özker Yaşın gibi kalemini, halkına hizmet etmek için kullanmıştır. Hüseyin Cavid, “Hali-asefistimalımı Tasvirde Bir Ahi-Mazlumane”, “Herb ve Felaket” gibi şiirlerinde, “Şeyh Sönan” ve “Peygamber”, “Uçurum” gibi piyeslerinde ve “Azar” poemasında vatan sevgisini lirik ve epik bir üslupla dile getirmiştir.

KAYNAKÇA

- ABDULLA Kamal - Cavid Turan, Hüseyin Cavid eserleri üç ciltte, Azerbaycan Medeniyet Fondu, C.I. Bakı, 2003.
- AKPINAR Yavuz, Azerî Edebiyatı Araştırmaları, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1994.
- ANAR – Yavuz Akpınar, Bin Yılla Yüz Şairi, Azerbaycan Şiiri Antolojisi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.
- ATUN Suna, Kıbrıs Türk Edebiyatı, Samtay Vakfı Yayınları, Mağusa, 2009.
- BAYKARA Tuncer, Türk Kültür Tarihine Bakışlar, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2001.
- CEFER Memmed, Hüseyin Cavid, Azerbaycan Devlet Neşriyatı, Bakı, 1960.
- EROL Ali, Azerbaycan Şiirinde Romantizm (1905 – 1917), Azerbaycan Kültür Derneği Yayınları, İzmir, 2007.
- GÖKALP Ziya, Türkçülüğün Esasları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1972.
- KÖPRÜLÜ Mehmet Fuad, “Azerî Edebiyatının Tekâmülü”, İslâm Ansiklopedisi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, C.II, Ankara, 1997.
- MEMMEDLİ Gulam, Cavid Ömrü Boyu, Azerbaycan SSR Elmler Akademiyası Neşr. Bakı, 1982.
- SERDAR Gülgün, 1571'den 1964'e Kıbrıs Türk Edebiyatı'nda Gazavetnâme – Destan – Efsane – Kahramanlık Şiiri, Ulus Ofset Basımevi, Girne, 1966.
- YAŞIN Özker, Kıbrıs Benim Vatanım – Tüm Şiirleri – I. Başaran Matbaası, İstanbul, 1986.
- , Mehmetçik Kıbrıs'ta, Çevre Yayınları, İstanbul, 1960.
- , Nevzat ve Ben, Yeşilada Yayınları, C.III, İstanbul, 2004

